

ЗОЗУЛЯК РОКСОЛЯНА

ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

*Методичні рекомендації з навчальної дисципліни
для студентів II курсу спеціальності 7.010105 –
соціальна педагогіка*

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

ЗОЗУЛЯК РОКСОЛЯНА

ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Методичні рекомендації з навчальної дисципліни

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

2007

УДК 316. 61

ББК 74. 66

З–78

**Основи соціалізації особистості: Методичні рекомендації /
Автор-упорядник Р. В. Зозуляк. – Івано-Франківськ: Симфонія
форте, 2007. – 65 с.**

Методичні рекомендації укладено з урахуванням специфіки модульно-кредитної технології навчання. Вони вміщують інформацію про навчальну дисципліну “Основи соціалізації особистості”. Включають тематичні плани семінарських занять, програму, літературу з курсу та інші методичні матеріали.

Видання пропонується викладачам навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, студентам соціально-педагогічної спеціальності 7.010105.

Друкується відповідно до рішення вченої ради Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 1 листопада 2007 року (протокол № 3).

Рецензенти:

*доктор педагогічних наук, професор
кандидат педагогічних наук, доцент
кандидат педагогічних наук, доцент*

***І. Є. Курляк,
Б. І. Ковбас,
О. Й. Кузенко***

ВСТУП

Як навчальний предмет “Основи соціалізації особистості” інтегрується в систему соціально-педагогічної освіти на її завершальному етапі та базується на знаннях, отриманих студентами в процесі вивчення курсів “Вступ до спеціальності”, “Соціологія”, “Психологія”, “Соціальна робота”, “Соціальна педагогіка”.

Опанування даного курсу передбачається здійснювати в різних формах: лекції, семінарського, практичного, індивідуального занять, самостійної роботи, підготовки наукових статей тощо.

Мета курсу – ознайомити студентів і дати їм можливість проаналізувати та зрозуміти складний процес входження людини в соціальний організм суспільства, поступового перетворення її на особистість задля формування в них умінь і навичок із сприяння соціалізації особистості.

Навчальна дисципліна “Основи соціалізації особистості” спрямована на розв’язання наступних **завдань**:

- допомогти засвоїти основи знань, пов’язаних із формуванням і розвитком особистості, віковими періодами становлення людини, її самоствердженням, самореалізацією;
- ознайомити з провідними категоріями процесу соціалізації;
- розкрити зміст понять “соціалізація”, “соціальне виховання”, “соціальний розвиток”, “адаптація”;
- обґрунтувати основні принципи та механізми соціалізуючого процесу;
- розкрити складові компоненти факторів процесу соціалізації;
- охарактеризувати найважливіші концепції стадійності процесу соціалізації;
- формувати цілісну модель процесу соціалізації особистості впродовж усього життя.

Після вивчення навчальної дисципліни студенти повинні **знати**:

- вікові особливості становлення людини;
- специфіку самоствердження і самореалізації у процесі соціалізації особистості;
- сутність формування й розвитку особистості;
- основи змістового аспекту соціалізуючого процесу;

- головні складові функціонального процесу соціалізації;
- механізми і фактори процесу соціалізації особистості;
- засоби соціалізації;
- найсуттєвіші концепції і теорії розвитку особистості;
- основні методи соціально-педагогічної діяльності задля сприяння соціалізації особистості.

Після вивчення навчальної дисципліни студенти повинні

вміти:

- характеризувати вікові особливості становлення особистості;
- виокремлювати й аналізувати змістовий аспект соціалізуючого процесу;
- виокремлювати й аналізувати функціональний процес соціалізації;
- оперувати засобами соціалізації особистості у практичній діяльності;
- здійснювати аналіз умов, що детермінують поведінку людини;
- виокремлювати роль механізмів і факторів у процесі соціалізації особистості;
- застосовувати на практиці соціально-педагогічні методи та основи концепцій і теорій розвитку особистості, що сприяють її адаптації до соціуму.

При упорядкуванні методичних рекомендацій урахувались сучасні тенденції переходу до модульно-кредитних технологій навчання у закладах освіти III–IV рівнів акредитації.

Курс “Основи соціалізації особистості” розраховано на 108 годин (2 кредити): 54 год – на самостійну, 54 год – аудиторну роботу. Аудиторний час розподілений таким чином: 22 години лекційних, 32 години семінарських занять.

Методичні рекомендації мають пошуковий характер.

З урядністю сприймемо зауваження та пропозиції до них, щоб після апробації й доопрацювання підготувати відповідний навчальний посібник.

**Навчально-тематичний план курсу
“Основи соціалізації особистості”**

№ з/п	Тема	К-сть годин
<i>Лекції</i>		
1	Процес соціалізації як соціально-педагогічний феномен	2
2	Світоглядно-філософські концепції процесу соціалізації у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників	2 2
3	Соціалізація як складова формування особистості	2
4	Концепції критичних періодів і криз у розвитку особистості	2
5	Сучасні теоретичні підходи до процесу соціалізації	2
6	Мікрофактори процесу соціалізації особистості	2
7	Мезофактори процесу соціалізації	2
8	Соціалізуючі мега- і макрофактори	2
9	Вплив несприятливих чинників на процес соціалізації особистості	2
10	Окремі моделі процесу соціалізації особистості	4
<i>Семінарські заняття</i>		
1	Складові компоненти процесу соціалізації особистості	2
2	Соціалізація молоді в сучасній Україні	2
3	Особливості вікових етапів процесу соціалізації	2
4	Міждисциплінарний аспект процесу соціалізації особистості	2
5	Особливості поглядів зарубіжних і вітчизняних учених на процес соціалізації особистості	2
6	Критичні етапи розвитку особистості та процес соціалізації	2
7	Теоретичні засади процесу соціалізації особистості	2
8	Позитивна та негативна соціалізація в суспільстві	2
9	Освіта та соціальне виховання у процесі соціалізації особистості	2
10	Вплив мікрочинників на процес соціалізації особистості	2
11	Вплив мезофакторів на соціалізацію особистості	2

12	Вплив мега- і макрофакторів на соціалізацію особистості	2
13	Людина – жертва процесу соціалізації	2
14	Проблеми соціалізації молоді в контексті державної політики та громадянських відносин	2
15	Народні традиції та сучасність у контексті соціалізації й національного самовизначення	2
	<i>Практичні заняття</i>	
1	Модель програми соціалізації особистості	2
Усього:		54

**Розподіл навчально-тематичного плану курсу
“Основи соціалізації особистості”**

№ з/п	Тема	Форма навчання
Модуль I		
Теоретичні аспекти процесу соціалізації особистості		
1	Процес соціалізації як соціально-педагогічний феномен	Лекція
2	Складові компоненти процесу соціалізації особистості	Семінарське заняття
3	Соціалізація молоді в сучасній Україні	Семінарське заняття
4	Світоглядно-філософські концепції процесу соціалізації у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників	Лекція
5	Особливості вікових етапів процесу соціалізації	Семінарське заняття
6	Міждисциплінарний аспект процесу соціалізації особистості	Семінарське заняття
7	Соціалізація як складова формування особистості	Лекція
8	Особливості поглядів зарубіжних і вітчизняних учених на процес соціалізації особистості	Семінарське заняття
9	Концепції критичних періодів і криз у розвитку особистості	Лекція
10	Критичні етапи розвитку особистості та процес соціалізації	Семінарське заняття
11	Сучасні теоретичні підходи до процесу соціалізації	Лекція
12	Теоретичні засади процесу соціалізації особистості	Семінарське заняття
13	Позитивна та негативна соціалізація в суспільстві	Семінарське заняття
Модуль II		
Механізми практичної реалізації процесу соціалізації		
14	Мікрофактори процесу соціалізації особистості	Лекція

15	Освіта та соціальне виховання у процесі соціалізації особистості	Семінарське заняття
16	Вплив мікрочинників на процес соціалізації особистості	Семінарське заняття
17	Мезофактори процесу соціалізації особистості	Лекція
18	Вплив мезофакторів на соціалізацію особистості	Семінарське заняття
19	Соціалізуючі мега- і макрофактори	Лекція
20	Вплив мега- і макрофакторів на соціалізацію особистості	Семінарське заняття
21	Вплив несприятливих чинників на процес соціалізації особистості	Лекція
22	Людина – жертва процесу соціалізації	Семінарське заняття
23	Проблеми соціалізації молоді в контексті державної політики та громадянських відносин	Семінарське заняття
24	Окремі моделі процесу соціалізації особистості	Лекція
25	Народні традиції та сучасність у контексті соціалізації й національного самовизначення	Семінарське заняття
26	Модель програми соціалізації особистості	Практичне заняття

Розділ I

ЗМІСТ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ЛЕКЦІЙ

Тема 1

Процес соціалізації як соціально-педагогічний феномен

1. Сутність процесу соціалізації.
2. Людина як об'єкт-суб'єкт процесу соціалізації.
3. Чинники процесу соціалізації.
4. Засоби й механізми соціалізації.
5. Соціалізованість як результат позитивної соціалізації.
6. Співвідношення понять “соціалізація”, “адаптація”, “виховання”.
7. Принципи соціалізуючого процесу.

Література

1. Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть. – К.: УДЦССМ, 2001. – С. 34–84.
2. Андреева Г. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 37–52.
3. Волкова Н. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія. – С. 425–440.
4. Коваль Л., Зверева І., Хлебик С. Соціальна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
5. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – С. 11–82.
6. Лукашевич М. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 3–31, 73–108.
7. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 184–210.
8. Мустафаева Ф. Основы социальной педагогики: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академический проект, 2002. – С. 65–76.
9. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 114–138, 160–170.
10. Пахомова О. Розвиток соціальності особистості як соціально-

педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 4–9.

11. Пенішкевич О., Тимчук Л. Соціальна педагогіка: Модульна технологія вивчення навчального курсу: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 44–53.
12. Шаронов В. Основы социальной антропологии. – СПб.: Лань, 1997. – 188 с.

Тема 2

Світоглядно-філософські концепції процесу соціалізації у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників

1. Світоглядно-філософські концепції процесу соціалізації у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників.
2. Вікова періодизація як одна з передумов процесу соціалізації особистості.
3. Концепція критичних періодів і криз у розвитку особистості.

Література

1. Аза Л. Воспитание как философско-социологическая проблема. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 92–120.
2. Андреева Г. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 237–245.
3. Архипова С., Майборода Г. Соціальна педагогіка: Навчально-методичний посібник. – Черкаси-Ужгород: Мистецька, 2002. – 268 с.
4. Асламов А. Психология личности. – М.: Московский ун-ет, 1990. – С. 136–157.
5. Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. – К.: УДЦССМ, 2001. – 220 с.
6. Максименко С. Структура особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 12. – С. 1–11.
7. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 71–153.
8. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 257–286.
9. Пенішкевич О., Тимчук Л. Соціальна педагогіка: Модульна технологія вивчення навчального курсу: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 36–44.

10. Психология развивающейся личности / Под ред. Д. Райгородского. – М.: Педагогика, 1987. – 238 с.

Тема 3

Соціалізація як складова формування особистості

1. Соціалізація як психологічний феномен.
2. Зміст процесу соціалізації.
3. Особливості процесу соціалізації в сучасній Україні.

Література

1. Андреева Г. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 237–245.
2. Асламов А. Психология личности. – М.: Московский ун-ет., 1990. – С. 136–157.
3. Волкова Н. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія. – С. 50–67.
4. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – 112 с.
5. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
6. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учебное пособие. – М.: Ин. практ. психологии, 1997. – С. 23–65.
7. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 114–138.
8. Пахомова О. Розвиток соціальності особистості як соціально-педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 4–9.
9. Розов В. Психологічна діагностика адаптивних здібностей до стресу // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 11. – С. 41–47.
10. Шаронов В. Основы социальной антропологии. – СПб.: Лань, 1997. – 188 с.

Тема 4

Концепції стадійності процесу соціалізації у працях дослідників

1. Концепція стадійності процесу соціалізації Ж. Піаже.

2. Концепція стадій розвитку особистості у психоаналізі.
3. Психоаналітична концепція розвитку особистості Е. Еріксона.
4. Основні закони розвитку дитини за Л. Виготським.
5. Вікова періодизація Д. Ельконіна та Д. Фельтштейна.
6. Вікові періоди особистості у концепції теорії подій.

Література

1. Андреева Г. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 68–75.
2. Асламов А. Психология личности. – М.: Московский ун-ет., 1990. – С. 144–167.
3. Красновський В. Глобальні системи сучасності і підліток: фактори взаємодії // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 28–32.
4. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 71–139.
5. Орбан-Лембрик Л Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн.1. – 576 с.
6. Психология развивающейся личности / Под ред. Д. Райгородского. – М.: Педагогика, 1987. – 238 с.

Тема 5

Сучасні теоретичні підходи до процесу соціалізації

1. Трансформаційні процеси суспільства та їх вплив на соціалізацію особистості.
2. Когнітивна революція та проблеми соціалізації.
3. Конструктивістський підхід у дослідженнях соціалізації.
4. Проблема дитинства в сучасних дослідженнях соціалізації особистості.

Література

1. Асламов А. Психология личности. – М.: Московский ун-ет., 1990. – С. 184–207.
2. Красновський В. Глобальні системи сучасності і підліток: фактори взаємодії // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 28–32.
3. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 94–118.

4. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 267–308.
5. Психология развивающейся личности / Под ред. Д. Райгородского. – М.: Педагогика, 1987. – 238 с.
6. Пахомова О. Розвиток соціальності особистості як соціально-педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 4–9.
7. Печенко І. Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві як предмет науково-педагогічного дослідження // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 10–17.

Тема 6

Мікрофактори процесу соціалізації особистості

1. Сім'я – провідний компонент мікрофактора соціалізації.
2. Суспільство та мікросоціум у процесі соціалізації.
3. Групи однолітків як компоненти мікрофактора.
4. Виховні організації як соціальна система процесу соціалізації.
5. Релігійні організації як мікрофактор соціалізуючого процесу.
6. Суспільні, державні та приватні організації як сфери мікрофактора процесу соціалізації.

Література

1. Андреева Т. Семейная психология: Учеб. пособие. – СПб: Речь, 2005. – С. 53–223.
2. Аза Л. Воспитание как философско-социологическая проблема. – К.: Наукова думка, 1993. – 129 с.
3. Бурим О. Образовательное пространство как фактор социализации школьника // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 38–40.
4. Геллер Г. Формирование защищённости личности школьника как аспект педагогики // Тезисы докладов Международной конференции по педагогике ненасилия. – СПб, 1994. – С. 100–102.
5. Єрмаков І. Образ школи у контексті життєтворчості особистості // Імідж школи на порозі ХХІ ст.: У 2 ч. – К., 1998. – Ч. 1. – С. 7–25.
6. Зверева М. Основні напрями реформування середньої школи Франції в галузі професійної соціалізації учнів // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 2. – С. 87–92.

7. Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. – К.: УДЦССМ, 2001. – С. 22–40.
8. Коваль Л., Зверєва І., Хлебик С. Соціальна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 31–42.
9. Ковбас Б., Костів В. Основи родинних взаємин / Родинна педагогіка: У 3 т. – 2002. – Т. 1. – С. 18–84.
10. Лукашевич М Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 55–86.
11. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учеб. пособ. – М.: Ин. практ. психологии, 1997. – С. 36–95.
12. Пенішкевич О., Тимчук Л. Соціальна педагогіка: Модульна технологія вивчення навчального курсу: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 72–80.
13. Середюк О. Змістовий аналіз виховання учнів як педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 32–37.

Тема 7

Мезофактори процесу соціалізації

1. Види поселень як мікрофактор процесу соціалізації особистості.
2. Засоби масової комунікації – мікрофактор соціалізуючого процесу.
3. Субкультура як мезофактор соціалізації.
4. Регіональні умови як вид мезофактора.

Література

1. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / За заг. ред. Н Гаврик. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 97–156.
2. Иовайша Л. Проблемы профессиональной ориентации школьников. – М.: Педагогика, 1983. – 128 с.
3. Карпенко О. Професійне становлення соціального працівника: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЦССМ, 2004. – С. 21–64.
4. Красновський В. Глобальні системи сучасності і підліток: фактори взаємодії // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 28–32.
5. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. –

- К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
6. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учеб. пособ. – М.: Ин. практ. психологии, 1997. – С. 95–124.

Тема 8

Соціалізуючі мега- і макрофактори

1. Країна як компонент макрофактора процесу соціалізації.
2. Етнічнокультурні основи як засіб макрофакторів.
3. Суспільство в контексті макрофакторів.
4. Держава як чинник соціалізації.
5. Космос – мегачинник соціалізуючого процесу.
6. Менталітет як чинник процесу соціалізації.

Література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: Оберіг, 1993. – 598 с.
2. Ентоні Д. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1995. – 223 с.
3. Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. – К.: УДЦССМ, 2001. – С. 140–154.
4. Коваль Л., Зверєва І., Хлебик С. Соціальна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 132–142.
5. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів, 2003. – 112 с.
6. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
7. Мацейків Т. Українські народні традиції виховання дітей і молоді // Людина і світ. – 1995. – Вересень. – С. 26–36.
8. Москаленко В. Екологічна соціалізація особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 8. – С. 1–10.
9. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учебное пособие. – М.: Ин. практ. психологии, 1997. – С. 135–165.
10. Середюк О. Змістовий аналіз виховання учнів як педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 32–37.

Тема 9

Вплив несприятливих чинників на процес соціалізації особистості

1. Людина – жертва несприятливих умов соціалізації.
2. Об'єктивні фактори перетворення людини в жертву несприятливих умов соціалізації.
3. Суб'єктивні передумови – фактори перетворення людини в жертву несприятливих умов соціалізації.

Література

1. Аза Л. Воспитание как философско-социологическая проблема. – К.: Наукова думка, 1993. – 129 с.
2. Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть. – К.: УДЦССМ, 2001. – С. 134–146.
3. Андреева Г. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 267–295.
4. Асламов А. Психология личности. – М.: Московский ун-ет., 1990. – С. 168–187.
5. Волкова Н. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія. – С. 150–147.
6. Красновський В. Глобальні системи сучасності і підліток: фактори взаємодії // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 28–32.
7. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – 112 с.
8. Лукашевич М. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 86–108.
9. Максименко С. Структура особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 12. – С. 1–11.
10. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учеб. пособ. – М.: Ин. практ. психологии, 1997. – С. 165–195.
11. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 257–264.
12. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 232–267.

Тема 10

Окремі моделі процесу соціалізації особистості

1. Статева диференціація як механізм соціалізації.
2. Рольові функції особистості у процесі входження в суспільство.
3. Сутність економічної соціалізації.
4. Складові процеси економічної соціалізації.
5. Визначення поняття політичної соціалізації.
6. Фактори та агенти політичної соціалізації.
7. Форми політичної соціалізації.

Література

1. Андреева Г. Семейная психология. – СПб.: Речь, 2005. – С. 11–40.
2. Андреева Г. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 68–75.
3. Асламов А. Психология личности. – М.: Московский ун-ет., 1990. – С. 144–167.
4. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – 112 с.
5. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
6. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 257–366.
7. Москаленко В. Екологічна соціалізація особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 8. – С. 1–10.
8. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 257–264.

Розділ II
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1
СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Соціальне середовище як джерело розвитку та формування особистості. Структура соціального середовища.
- 1.2. Об'єктивність і суб'єктивність процесу соціалізації.
- 1.3. Чинники, засоби та механізми процесу соціалізації.
- 1.4. Психологічний аспект процесу соціалізації.
- 1.5. Модель змісту процесу соціалізації.
- 1.6. Проаналізуйте взаємозв'язок біологічної, психологічної та соціальної адаптації.
- 1.7. Багатофункціональний характер адаптації людини.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Вплив спадкових факторів на розвиток дитини.
- 2.2. Засвоєння дитиною соціальних ролей у процесі її розвитку.
- 2.3. Розкрити сутність біологічної адаптації.
- 2.4. Охарактеризувати основи психологічної адаптації.
- 2.5. Соціальна адаптація як основа соціалізації.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. Що таке соціалізація? Які фактори впливають на соціалізацію дитини?
- 3.2. Яким є вплив середовища на розвиток дитини?
- 3.3. Як пов'язані процеси виховання та соціалізації дитини?

- 3.4. Які соціальні фактори розрізняють у соціальній педагогіці?
- 3.5. Що таке соціальний статус? Яким він буває?
- 3.6. Що таке соціальна роль?
- 3.7. Розкрити зміст понять “соціальна адаптація”, “соціалізація”, “соціальне виховання”, “соціальний розвиток”.
- 3.8. У чому полягає сутність соціального виховання?
- 3.9. Які є принципи соціального виховання? Охарактеризуйте їх.
- 3.10. Розкрити сутність компонентів процесу соціалізації.
- 3.11. Результат процесу соціалізації та його особливості.
- 3.12. Які є сфери соціалізації?

Література

1. Андреева Г. Соціальна психологія. – М.: Аспект Пресс, 1988. – С. 331–348.
2. Асламов А. Психология личности. – М.: Московский ун-ет., 1990. – 367 с.
3. Беспалько О. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 21–36.
4. Василькова Ю., Василькова Т. Социальная педагогіка. Курс лекцій: Учебное пособие для студ. высш. пед, учеб. заведений. – 2-е изд., стереотип. – М: Академія, 2000. – С. 43–60.
5. Гущина Т. Соціалізація та соціальна зрілість особистості // Вісник НТУУ. – 2002. – Вип. 2. – С. 95–99.
6. Кон И. Ребенок и общество. – М.: Аспект Пресс, 1988. – С. 133–166.
7. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – С. 16–17.
8. Лукашевич М Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 3–44, 86–108.
9. Максименко С. Структура особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 12. – С. 1–11.
10. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 155–210.
11. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 97–170.
12. Пахомова О. Розвиток соціальності особистості як соціально-педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 4–9.

Стилізований механізм ...	Міжособистісний механізм ...
Рефлексний механізм ...	Механізм дисциплінованого впливу
...	
Соціалізованість – це ...	Соціальний розвиток – це ...
Соціальне виховання – це ...	Принципи процесу соціалізації ...
Сфери соціалізації ...	Схема компонентів “Я” – структури
...	
Назвати стадії соціалізації...	Первинна стадія ...
Стадія індивідуалізації ...	Стадія інтеграції ...
Трудова стадія ...	Післятрудова стадія ...
соціалізації...	Спосіб
Інститути соціалізації ...	Назвати форми соціалізації...
Направлена соціалізація ...	Стихійна соціалізація ...
Жертви соціалізації ...	

Література

1. Аза Л. Воспитание как философско-социологическая проблема. – К., 1993. – 129 с.
2. Андреева Г. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 375 с.
3. Асламов А. Психология личности. – М.: Московск. ун-ет-ет, 1990. – 367 с.
4. Волкова Н. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія. – С. 38–127.
5. Красновський В. Глобальні системи сучасності і підліток: фактори взаємодії // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 28–32.
6. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 155–182.
7. Лукашевич М Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 55–82.
8. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учебн. пособ. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 365 с.
9. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – 576 с.
10. Середюк О. Змістовий аналіз виховання учнів як педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 32–37.

11. Мацейків Т. Українські народні традиції виховання дітей і молоді // Людина і світ. – 1995. – Вересень. – С. 26–36.
12. Пенішкевич О., Тимчук Л. Соціальна педагогіка: Модульна технологія вивчення навчального курсу: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 36–51.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3 ОСОБЛИВОСТІ ВІКОВИХ ЕТАПІВ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Особливості процесу соціалізації дітей дошкільного віку.
- 1.2. Особливості процесу соціалізації дітей молодшого шкільного віку.
- 1.3. Здійснення процесу соціалізації у підлітків.
- 1.4. Здійснення процесу соціалізації в учнів старших класів.
- 1.5. Соціалізація студентської молоді.
- 1.6. Соціалізація у зрілому віці.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Взаємозв'язок вікової періодизації та процесу соціалізації
- 2.2. Глобальні проблеми сучасності і підліток.

3. Практичні завдання

- 3.1. Опрацювати адаптативно-розвивальну модель М. Лукашевича, В. Циби. Заповнити розроблений опитувальник.

4. Питання для самоконтролю та роздумів

- 4.1. Розкрити взаємозв'язок процесу виховання та соціалізації дитини.
- 4.2. Назвати й охарактеризувати соціальні фактори, які розрізняють у соціальній педагогіці?
- 4.3. Охарактеризувати осіб, котрі стали жертвами соціалізації. Пояснити, які чинники зумовили їх.
- 4.4. Які є принципи соціального виховання? Охарактеризуйте їх.
- 4.5. Розкрити сутність компонентів процесу соціалізації.
- 4.6. Результат процесу соціалізації та його особливості.
- 4.7. Які є сфери соціалізації?

Література

1. Андреева Г. Соціальна психологія. – М.: Аспект Пресс, 1988. – С. 331–348.
2. Асламов А. Психология личности. – .: Московский ун-ет., 1990. – 367 с.
3. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / За заг. ред. Н Гаврик. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 156–239.
4. Лукашевич М. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 112 с.
5. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
6. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 182–212.
7. Пахомова О. Розвиток соціальності особистості як соціально-педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 4–9.
8. Циба В. Соціологія особистості: системний підхід. – К.: МАУП, 2000. – 152 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4 МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ АСПЕКТ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Міждисциплінарні засади процесу соціалізації особистості.
- 1.2. Місце курсу в системі соціально педагогічної освіти та його зв'язок з іншими навчальними дисциплінами.
- 1.3. Розгляд процесу соціалізації особистості з погляду культурології.
- 1.4. Внесок соціальної психології у проблему соціалізації.
- 1.5. Соціологія та соціалізація особистості.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Поняття “соціалізація”: історичний аспект.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. Виокремити зв'язки предмета "Основи соціалізації особистості" з іншими науками.
- 3.2. Розкрити взаємозв'язок соціалізаційного процесу і культурології.
- 3.3. Охарактеризувати взаємовплив психології на соціалізацію.
- 3.4. Чи існує зв'язок соціалізації і соціології? Якщо так, то який?

Література

1. Зозуляк Р. Процес соціалізації особистості: ретроспективний аналіз // Джерела. – 2006. – № 3–4. – С. 23–27.
2. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – С. 11–52.
3. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – С. 14–74.
4. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 262–274.
5. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн.1. – 576 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5 ОСОБЛИВОСТІ ПОГЛЯДІВ ЗАРУБІЖНИХ І ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Проблема асоціалізації особистості в сучасному суспільстві.
- 1.2. Соціально-психологічна дезадаптація особистості та проблема суїциду.
- 1.3. Зарубіжні погляди і концепції соціалізації людини в соціологічному аспекті.
- 1.4. Релігійні погляди на соціалізацію особистості в суспільстві з позиції католицької філософії.
- 1.5. Погляди українського філософа, богослова і педагога В. Зеньківського на явище соціалізації.
- 1.6. Погляди екзистенціалістів на соціалізацію особистості.

- 1.7. Концепція “нового гуманізму” у питаннях морального розвитку особистості.
- 1.8. Діалогічна концепція українських філософів.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1 Взаємозв'язок вікової періодизації та процесу соціалізації.
- 2.2. Глобальні проблеми сучасності і підліток.
- 2.3. Структура особистості.
- 2.4. Філософсько-педагогічна теорія класика прагматизму Дж. Д'юї.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. Розкрити особливості процесу соціалізації з погляду стадійної концепції Ж. Піаже.
- 3.2. Перерахувати й охарактеризувати стадії розвитку особистості у психоаналізі.
- 3.3. Охарактеризувати концепцію розвитку особистості Е. Еріксона.
- 3.4. Охарактеризувати основні закони розвитку дитини за Л. Виготським.
- 3.5. Розкрити сутність вікової періодизації Д. Ельконіна та Д. Фельдштейна.
- 3.6. Охарактеризувати концепцію критичних періодів.
- 3.7. У чому сутність теорії подій про вікові періоди особистості?

Література

1. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – 112 с.
2. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – С. 14–27.
3. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 71– 153, 211–255.
4. Максименко С. Структура особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 12. – С. 1–11.
5. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – 576 с.
6. Пахомова О. Розвиток соціальності особистості як соціально-педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 4–9.

КРИТИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ

1. Питання для обговорення

1. Характеристика критичного періоду в розвитку особистості.
2. Дослідження онтогенезу людини з позиції особливостей психічного розвитку в певний віковий період.
3. Нормальна та аномальна криза у розвитку особистості.
4. Соціально-економічна стабільність у контексті соціалізації.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Еволюційні теорії соціалізації в сучасній науці.
- 2.2. Соціалізованість сучасної молоді в Україні.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. У чому суть поглядів на стадійність процесу соціалізації людини?
- 3.2. Які існують наукові погляди на процес розвитку людини в цілому?
- 3.3. Охарактеризувати основні закони розвитку дитини.

Література

1. Гущина Т. Соціалізація та соціальна зрілість особистості // Вісник НТУУ. – 2002. – Вип. 2. – С. 95–99.
2. Зозуляк Р. Процес соціалізації особистості: ретроспективний аналіз // Джерела. – 2006. – № 3–4. – С. 23–27.
3. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – С. 71–92.
4. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
5. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 242–255.
6. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. –К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 172–186, 224–267.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Теоретичні проблеми соціалізуючого процесу в школі.
- 1.2. Суть виховання і стихійної соціалізації.
- 1.3. Історичний аналіз процесу виховання.
- 1.4. Складові компоненти виховання.
- 1.5. Формальні та неформальні групи.

2. Практичні завдання

- 2.1. Продіагностувати адаптивні здібності до стресу студентів Вашої групи.
- 2.2. Скласти таблицю функцій соціального та природного середовища у процесі соціалізації людини.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. Які є особливості трансформаційних процесів суспільства та їх вплив на соціалізацію особистості?
- 3.2. У чому полягає конструктивістський підхід у дослідженнях соціалізації?
- 3.3. Розкрити засади когнітивної революції в аспекті соціалізації.
- 3.4. У чому сутність проблеми дитина-суспільство у сучасних дослідженнях?

Література

1. Волкова Н. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія. – С. 89–126.
2. Гущина Т. Соціалізація та соціальна зрілість особистості // Вісник НТУУ. – 2002. – Вип. 2. – С. 95–99.
3. Лукашевич М. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 73–86.
4. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 184–210.
5. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 224–308.
6. Розов В. Психологічна діагностика адаптивних здібностей до стресу // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 11. – С. 41–47.
7. Фіцула М. Педагогіка. – К.: Академія, 2000. – С. 218–310, 446–528.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8 ПОЗИТИВНА ТА НЕГАТИВНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Асоціалізація та соціальна дезадаптація як психологічний феномен.

- 1.2. Явище десоціалізації в сучасному суспільстві.
- 1.3. Девіантна поведінка як результат негативної соціалізації особистості.
- 1.4. Поведінкові характеристики підліткового віку, які спричиняють антигромадські та асоціальні вчинки.
- 1.5. Ресоціалізація та соціальна реабілітація в контексті соціалізації.

2. Практичні завдання

- 2.1. Опрацювати питання “Кримінальна залежність”.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. Що означає бути сучасним?
- 3.2. На якому рівні у країні культура дозвілля? Який її вплив на процес соціалізації?
- 3.3. Яка мотивація девіантної поведінки?
- 3.4. Чи існує вплив кризи духовності на поведінку, що відхиляється? Якщо так, то чому?

Література

1. Коваль Л., Зверева І., Хлебик С. Соціальна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 39–62.
2. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – 112 с.
3. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – С. 340–412.
4. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А. Капської. – Київ: Центр навч. л-ри, 2003. – 256 с.
5. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику: Учеб. Пособ. – М.: Ин. практ. психологии, 1997. – С. 136–198.
6. Мустафаева Ф. Основы социальной педагогики: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академический проект, 2002. – С. 197–225.
7. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 224–308.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9 ВПЛИВ МІКРОЧИННИКІВ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Аналіз сімей як фактора соціалізації людини на різних вікових етапах.
- 1.2. На прикладі конкретної сім'ї встановити шляхи її взаємодії з іншими мікрофакторами соціалізації.
- 1.3. Охарактеризувати власний мікросоціум. Сформулювати проблеми, що вимагають соціально-педагогічного вирішення, характерні для різних членів даного мікросоціуму.
- 1.4. Вплив групи ровесників на товариша.
- 1.5. Роль релігійних організацій у соціалізації людини.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Суспільно-політичні погляди стосовно значення сімейного виховання на різних етапах розвитку нашої держави.
- 2.2. Зарубіжний досвід роботи з сім'єю.
- 2.3. Класифікація неблагополучних сімей.
- 2.4. Благополучна сім'я з погляду соціального педагога.
- 2.5. Релігія – форма суспільної свідомості.
- 2.6. Діяльність церкви як інституту соціалізації.

3. Практичні завдання

- 3.1. Опрацювати питання “Виховання дітей у сім'ї як засіб соціалізації” за творами В. Сухомлинського.
- 3.2. Опрацювати питання “Виховання дітей у сім'ї як засіб соціалізації” за творами Я. Корчака.

4. Питання для самоконтролю та роздумів

- 4.1. Як впливає релігія на розвиток суспільства?
- 4.2. Розкрити поняття духовності з позиції раціонального та ірраціонального.
- 4.3. У чому полягають культурно-історичні особливості формування європейського стилю соціалізації молоді?
- 4.4. Охарактеризувати роль і місце сім'ї у процесі соціалізації особистості на різних вікових етапах життя.
- 4.5. Охарактеризувати роль і місце групи ровесників у процесі соціалізації особистості на різних вікових етапах життя.
- 4.6. Охарактеризувати роль і місце релігійних організацій у процесі соціалізації особистості на різних вікових етапах життя.

Література

1. Андреева Г. Семейная психология. – СПб.: Речь, 2005. – С. 159–213.
2. Гущина Т. Соціалізація та соціальна зрілість особистості // Вісник НТУУ. – 2002. – Вип. 2. – С. 95–99.
3. Ковбас Б., Костів В. Основи родинних взаємин / Родинна педагогіка: У 3 т. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – Т. 1. – С. 42–87.
4. Мустафаева Ф. Основы социальной педагогики: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академический проект, 2002. – С. 105–149, 178–191.
5. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей / За ред. В. Костіва. – Івано-Франківськ: Плай, 1995.– 48 с.
6. Розов В. Психологічна діагностика адаптивних здібностей до стресу // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 11. – С. 41–47.
7. Пенішкевич О., Тимчук Л. Соціальна педагогіка: Модульна технологія вивчення навчального курсу: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 72–87, 314–323.
8. Харченко С. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 10–32.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10 ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Роль виховних організацій у соціалізації людини та тенденції їх розвитку.
- 1.2. Соціалізуючі можливості суспільства, держави і приватних організацій.
- 1.3. Теорії навчання.
- 1.4. Система освіти в Україні.
- 1.5. Вплив освіти на соціалізацію людини.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

2.1. Соціальне виховання з позиції держави.

2.2. Соціальне виховання з позиції соціальних інститутів і самої особистості.

3. Практичні завдання

3.1. Скласти схему соціального виховання.

4. Питання для самоконтролю та роздумів

4.1. Охарактеризувати роль і місце виховних організацій у процесі соціалізації особистості на різних вікових етапах життя.

4.2. У чому полягають складові системи освіти в Україні?

4.3. Які є функції освіти?

4.4. Яка роль соціального виховання на сучасному етапі?

4.5. Які є функції соціального виховання?

Література

1. Бурим О. Образовательное пространство как фактор социализации школьника // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 38–40.
2. Геллер Г. Формирование защищённости личности школьника как аспект педагогики // Тезисы докладов Международной конференции по педагогике ненасилия. – СПб, 1994. – С. 100–102.
3. Єрмаков І. Образ школи у контексті життєтворчості особистості // Імідж школи на порозі ХХІ ст.: У 2 ч. – К., 1998. – Ч. 1. – С. 7–25.
4. Зверєва М. Основні напрями реформування середньої школи Франції в галузі професійної соціалізації учнів // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 2. – С. 87–92.
5. Иовайша Л. Проблемы профессиональной ориентации школьников. – М.: Педагогика, 1983. – 128 с.
6. Лукашевич М. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 82–86.
7. Мустафаева Ф. Основы социальной педагогики: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академический проект, 2002. – С. 49–178.
8. Психология развивающейся личности / Под ред. Д. Райгородского. – М.: Педагогика, 1987. – 238 с.

9. Печенко І. Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві як предмет науково-педагогічного дослідження // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 10–17.
10. Середюк О. Змістовий аналіз виховання учнів як педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – №3. – С. 32–37.
11. Савченко С. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства. – Луганськ: Альма Матер, 2003. – 406 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 11

ВПЛИВ МЕЗОФАКТОРІВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ

ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Тенденції впливу ЗМІ на життя і розвиток людини.
- 1.2. Субкультура та її значення в соціалізації особистості.
- 1.3. Характеристики особливостей підлітково-юнацької субкультури у вашому місті.
- 1.4. Порівняльний аналіз сіл, селищ, міст з позицій можливостей соціалізації людини.
- 1.5. Позитивні й негативні можливості соціалізації в місті, де проживаєте.
- 1.6. Зв'язок між мікро- і мезофакторами соціалізації.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Основні елементи та форми національних традицій виховання.
- 2.2. Основні історичні етапи розвитку взаємовідносин між державою та церквою.
- 2.3. Етнічно культурні основи як засіб соціалізації.
- 2.4. Позитивні й негативні тенденції засобів масової інформації в Україні.
- 2.5. Педагогічні злочини ЗМІ.
- 2.6. Роль субкультури у процесі соціалізації особистості.
- 2.7. “Кримінальний світ” як різновид субкультури.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. Яке місце культури в сучасному суспільстві?
- 3.2. Охарактеризувати соціальні функції культури.
- 3.3. Що таке субкультура? Як молодіжна субкультура впливає на процес соціалізації молоді?
- 3.4. Які існують ознаки субкультури?
- 3.5. Які, на Вашу думку, соціально-педагогічні можливості ЗМІ?
- 3.6. Охарактеризувати ЗМІ як складову процесу соціалізації особистості

Література

1. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / За заг. ред. Н Гаврик. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 97–156.
2. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005 – 624 с.
3. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учеб. пособ. – М.: И-т практ-ой пси-гии, 1997. – С. 136–155.
4. Мустафаева Ф. Основы социальной педагогики: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академический проект, 2002. – С. 76–105.
5. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – 576 с.
6. Розов В. Психологічна діагностика адаптивних здібностей до стресу // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 11. – С. 41–47.
7. Харченко С. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 32–51.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12

ВПЛИВ МЕГА- І МАКРОФАКТОРІВ НА СОЦІАЛІАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Риси, що характеризують країну як макрофактор соціалізації.
- 1.2. Вплив етносу на соціалізацію людини.
- 1.3. Проаналізувати відомі вам етнічні стереотипи та їх вплив на соціалізацію особистості.
- 1.4. На прикладі міжетнічного конфлікту показати роль етносу в соціалізації людини.

- 1.5. Суспільство як фактор соціалізації.
- 1.6. Проблеми соціалізації в сучасному українському суспільстві через зміну його структури.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Вплив звичаїв, обрядів, ритуалів на соціалізацію особистості.
- 2.2. Національна ідея і соціалізація людини.
- 2.3. Менталітет як чинник процесу соціалізації.
- 2.4. Рідна мова – чинник соціалізації.
- 2.5. Взаємодія суспільства і держави у процесі соціалізації підростаючого покоління в Україні.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. Охарактеризувати країну в контексті процесу соціалізації.
- 3.2. У чому сутність етнічно культурних основ соціалізації особистості?
- 3.3. Як пов'язане суспільство з процесом соціалізації особистості?
- 3.4. Охарактеризувати державу як чинник соціалізації.
- 3.5. Розкрити соціалізуюче значення космосу.
- 3.6. Яким чином впливає Планета на процес соціалізації особистості?

Література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: Оберіг, 1993. – 598 с.
2. Ентоні Д. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1995. – 223 с.
3. Мацейків Т. Українські народні традиції виховання дітей і молоді // Людина і світ. – 1995. – Вересень. – С. 26–36.
4. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – 576 с.
6. Фіцула М. Педагогіка. – К.: Академія, 2000. – С.128–190.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 13 ЛЮДИНА – ЖЕРТВА ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Людина – жертва несприятливих умов процесу соціалізації особистості.

- 1.2. Об'єктивні фактори перетворення людини в жертву несприятливих умов соціалізації.
- 1.3. Суб'єктивні передумови перетворення людини в жертву несприятливих умов соціалізації через зміну її структури.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Делінквентна поведінка як прояв негативної соціалізації.
- 2.2. Вплив сучасних кримінальних структур на соціалізацію молоді.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. У чому проявляється соціальна дезадаптація?
- 3.2. Які Ви знаєте різновиди жертв соціалізації? Дати характеристику.
- 3.3. З якими небезпеками зустрічається людина на різних вікових етапах у процесі соціалізації?
- 3.4. Що таке соціальна реабілітація?

Література

1. Гущина Т. Соціалізація та соціальна зрілість особистості // Вісник НТУУ. – 2002. – Вип. 2. – С. 95–99.
2. Коваль Л., Зверєва І., Хлебик С. Соціальна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
3. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005 – 624 с.
4. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учеб. пособ. – М.: Ин-т. практ. психологии, 1997. – 365 с.
5. Мустафаева Ф. Основы социальной педагогики: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академический проект, 2002. – С. 197–225.
6. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – С. 224–242.
7. Пенішкевич О., Тимчук Л. Соціальна педагогіка: модульна технологія вивчення навчального курсу. Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 209–219.
8. Харченко С. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 51–74.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ГРОМАДСЬКИХ СТОСУНКІВ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Проблема взаємин “школа–підприємство” та соціалізація.
- 1.2. Шляхи і форми роботи неурядових організацій у соціалізації молоді.
- 1.3. Всеукраїнські молодіжні організації України та проблеми їх впливу на соціалізацію особистості.
- 1.4. Державна молодіжна політика: головні завдання.
- 1.5. Вплив 12-річної шкільної освіти на соціалізацію молоді.
- 1.6. Конфлікт між суспільством і сучасною молоддю в процесі соціалізації.
- 1.7. Вплив ринкових відносин на соціалізацію молоді.
- 1.8. Криміналізація та корупція суспільства і життєві орієнтири молоді.
- 1.9. Сучасні маргінали в українському суспільстві.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Соціологія соціального виховання як частина соціальної педагогіки.
- 2.2. Дослідження соціалізації у вітчизняній науці.
- 2.3. Розвиток людини у мінливому суспільстві України.

3. Питання для самоконтролю та роздумів

- 3.1. Які головні завдання державної молодіжної політики Ви можете виокремити?
- 3.2. Охарактеризувати форми роботи неурядових організацій у соціалізації молоді.
- 3.3. Розкрийте шляхи роботи неурядових організацій у соціалізації молоді.
- 3.4. Особливості взаємин між поколіннями в регіоні та можливості їх оптимізації.

Література

1. Андреева Г. Соціальна психологія. – М.: Аспект Пресс, 1988. – С. 331–348.
2. Гущина Т. Соціалізація та соціальна зрілість особистості // Вісник

- НТУУ. – 2002. – Вип. 2. – С. 95–99.
- Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-методичний посібник. – К.: УДЦССМ, 2001. – 220 с.
 - Кон И. Ребенок и общество. – М.: Аспект Пресс, 1988. – С. 133–166.
 - Мид М. Культура и мир детства. – М.: Аспект Пресс, 1988. – С. 123–143.
 - Мустафаева Ф. Основы социальной педагогики: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академический проект, 2002. – С. 249–257.
 - Соціально-економічний портрет молоді Івано-Франківщини (1991–2005 рр.). – Івано-Франківськ: Лілея, 2006. – С. 6–50.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 15

НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ У КОНТЕКСТІ

СОЦІАЛІЗАЦІЇ І НАЦІОНАЛЬНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

1. Питання для обговорення

- 1.1. Національна ідентичність як складова соціалізації особистості.
- 1.2. Проблеми суверенної України з позиції 300-літнього співжиття з Росією (“теза” та “антитеза” українсько-російського співжиття).
- 1.3. Вплив звичаїв, обрядів, ритуалів на соціалізацію особистості.
- 1.4. Національна ідея і соціалізація людини.

2. Тематика рефератів і наукових повідомлень

- 2.1. Роль культури в соціалізації особистості.
- 2.2. Сучасні мас-медіа та агресивність у підлітків.
- 2.3. Способи сімейної соціалізації в регіоні проживання студентів.
- 2.4. Національні релігійні організації в регіоні як фактор соціалізації.

3. Практичні завдання

- 3.1. На прикладі одного-двох українських звичаїв чи обрядів показати прояв функцій обрядовості, їх розвиток у просторі.

4. Питання для самоконтролю та роздумів

- 4.1. Розкрити особливості формування звичаїв та обрядів.
- 4.2. У чому полягає виховний вплив обрядів на процес соціалізації особистості?
- 4.3. Проаналізувати суть формування світогляду і свідомості українців засобом системи святковості та обрядовості.

4.4. У чому проявляється нова ідентичність в українському суспільстві серед молоді?

Література

1. Актуальні проблеми теорії та соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. – К.: УДЦССМ, 2001. – 344 с.
2. Комаров М. Введення в соціологію. – М.: Аспект Пресс, 1994. – С. 203–234.
3. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – С. 16–17.
4. Мудрик А. Социализация и “смутное время”. – М.: Аспект Пресс, 1991. – С. 34–56.
5. Смелзер Н. Социология. – М., 1994. – С. 390–427, 460–493.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 16 МОДЕЛЬ ПРОГРАМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Заняття проходить у формі творчого завдання. На основі лекційного матеріалу семінарських та практичних занять, а також аналізу змісту програм соціалізації дітей молодшого шкільного віку, соціалізації учнів старших класів кожен студент розробляє:

- власну програму соціалізації учнів (молодшого шкільного, підліткового або старшого шкільного віку);
- модель процесу соціалізації особистості з міста (ураховуючи сфери, механізми, фактори);
- модель процесу соціалізації особистості з села (ураховуючи сфери, механізми, фактори);
- модель процесу соціалізації особистості за віковою періодизацією (ураховуючи сфери, механізми, фактори).

Розділ III

ЗМІСТ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ[†]

№ з/п	№ лекції	Орієнтовні завдання	Форма звітності	Кількість завдань	Термін звітності
1	2	3	4	5	6
1	1	Механізми соціалізації в сучасній Україні	Письмові завдання	1	1-й тиждень
2	2	Соціальне виховання в сучасній Україні	Письмові завдання	2	2-й тиждень
3		Соціально-демографічний портрет сучасної молоді	Письмові завдання		
4	3	Взаємозв'язок вікової періодизації та процесу соціалізації	Реферат	2	3-й тиждень
5		Глобальні проблеми сучасності та підліток	Написання наукових повідомлень		
6		Адаптативно-розвивальна модель М. Лукашевича, В. Циби	Методики		
7	4	Структура особистості	Конспект основних положень	1	4-й тиждень

[†] На самостійну роботу студентів як невід'ємну складову модульно-кредитної системи організації навчального процесу передбачено 54 години. Вони розподілені відповідно до рівня глибини вивчення тієї чи іншої теми (наявність чи відсутність практичного заняття як способу конкретизації матеріалу, окресленого в лекції). Деякі із завдань самостійної роботи можуть бути оприлюднені на семінарських заняттях (див. Плани семінарських занять).

8	5	Зарубіжні погляди та концепції соціалізації людини в соціологічному аспекті	Наукове повідомлення на семінарському занятті	2	5-й тиждень
9		Філософсько-педагогічна теорія класика прагматизму Дж. Д'юї	Реферат		
10	6	Теорія Таллмена стосовно "екології людського розвитку"	Наукове повідомлення на семінарському занятті	2	6-й тиждень
11		Соціологія та соціалізація особистості	Письмове завдання		
12	7	Адаптивні здібності до стресу	Діагностика	2	7-й тиждень
13		Таблиця функцій соціального і природного середовища у процесі соціалізації людини	Письмове завдання		
14	8	Соціалізація особистості в дошкільному віці	Наукове повідомлення на семінарському занятті	1	8-й тиждень
15		Кримінальна залежність	Наукове повідомлення		

16	9	Розвиток соціальності особистості	Реферат	2	9-й тиждень
17		“Виховання дітей у сім’ї як засіб соціалізації” за творами В. Сухомлинського	Письмове завдання		
18		“Виховання дітей у сім’ї як засіб соціалізації” за творами Я. Корчака	Письмове завдання		
19	10	Зарубіжний досвід роботи з сім’єю	Наукове повідомлення	3	10-й тиждень
20		Схема соціального виховання	Творча робота		
21		Класифікація неблагополучних сімей	Письмове завдання		
22		“Благополучна сім’я” з погляду СП	Письмове завдання		
23	11	Основні елементи та форми національних традицій	Наукове повідомлення	2	11-й тиждень
24		Педагогічні злочини ЗМІ	Творча робота		
25	12	Національна ідея і соціалізація людини.	Наукове повідомлення	1	12-й тиждень
26		Менталітет як чинник процесу соціалізації	Творча робота		
27		Рідна мова – чинник соціалізації	Реферат		

28	13	Делінквентна поведінка як прояв негативної соціалізації	Реферат	1	13-й тиждень
29	14	Дослідження соціалізації у вітчизняній науці	Наукове повідомлення	1	14-й тиждень
30		Розвиток людини в мінливому суспільстві України	Наукове повідомлення		
31	15	Роль культури в соціалізації особистості	Наукове повідомлення	2	15-й тиждень
32		Сучасні мас-медіа та агресивність у підлітків	Реферат		
33		На прикладі одного-двох українських звичаїв чи обрядів показати: прояв функцій обрядовості, їх розвиток у просторі	Творча робота		
34		Гендерна рівність як основа створення гармонійного суспільства	Наукове повідомлення		
35	16	Власна програма соціалізації учнів (молодшого шкільного, підліткового або старшого шкільного віку)	Творча робота	1	16-й тиждень

36	<p>Модель процесу соціалізації особистості з міста (ураховуючи сфери, механізми, фактори)</p>	Творча робота		
37	<p>Модель процесу соціалізації особистості з села (ураховуючи сфери, механізми, фактори)</p>	Творча робота		
38	<p>Модель процесу соціалізації особистості за віковою періодизацією</p>	Творча робота		

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ З КУРСУ “ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ”, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА МОДУЛЬ І

1. Розкрити суть процесу соціалізації.
2. Охарактеризувати об’єкт-суб’єктні відносини процесу соціалізації.
3. Назвати чинники процесу соціалізації. Дати їх коротку характеристику.
4. Охарактеризувати засоби та механізми соціалізації.
5. Розкрити сутність процесу соціалізованості як соціально-педагогічного явища.
6. Охарактеризувати співвідношення понять “соціалізація”, “адаптація”, “соціальне виховання”, “соціальний розвиток”.
7. Проаналізувати принципи соціалізуючого процесу.
8. Розкрити сутність процесу соціалізації людини в контексті його етапів.
9. Розкрити сутність біологічної адаптації.
10. Охарактеризувати основи психологічної адаптації.
11. Розкрити сутність соціальної адаптації як основи соціалізації.
12. Проаналізувати взаємозв’язок біологічної, психологічної і соціальної адаптації.
13. Охарактеризувати соціалізацію як психологічний феномен.
14. Розкрити зміст процесу соціалізації.
15. Окреслити особливості процесу соціалізації в сучасній Україні.
16. Проаналізувати світоглядно-філософські концепції процесу соціалізації у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників.
17. Охарактеризувати зарубіжні погляди й концепції соціалізації людини в соціологічному аспекті.
18. Розкрити релігійні погляди на соціалізацію особистості в суспільстві з позиції католицької філософії.
19. Окреслити погляди українського філософа, богослова і педагога В. Зеньківського на явище соціалізації.
20. Охарактеризувати погляди екзистенціалістів на соціалізацію особистості.
21. Розкрити сутність концепції “нового гуманізму” у питаннях морального розвитку особистості.

22. Охарактеризувати погляди радянських учених на розвиток особистості т соціалізацію.
23. Розкрити сутність діалогічної концепції українських філософів.
24. Розкрити сутність концепції стадій розвитку особистості у психоаналізі.
25. Охарактеризувати сутність поглядів на вікову періодизацію у поглядах науковців.
26. Розкрити сутність концепції критичних періодів і криз у розвитку особистості.
27. Розкрити взаємозв'язок соціалізації з філософською наукою.
28. Розкрити взаємозв'язок соціалізації і культурології.
29. Розкрити взаємозв'язок педагогіки, соціології та процесу соціалізації.
30. Розкрити трансформаційні процеси суспільства та їх вплив на соціалізацію особистості.
31. Охарактеризувати сутність когнітивної революції і проблеми соціалізації.
32. Охарактеризувати сутність конструктивістського підходу в дослідженнях соціалізації.
33. Охарактеризувати сутність проблеми дитина–суспільство в сучасних дослідженнях соціалізації особистості.
34. Розкрити сутність процесу соціалізації підлітків.
35. Розкрити сутність процесу соціалізації старшокласників.
36. Розкрити сутність процесу соціалізації студентської молоді.
37. Розкрити сутність процесу соціалізації у зрілому віці.
38. Охарактеризувати проблему асоціалізації особистості в сучасному суспільстві.
39. Охарактеризувати зарубіжні погляди й концепції соціалізації людини в соціологічному аспекті.
40. Охарактеризувати взаємозв'язок вікової періодизації та процесу соціалізації.
41. Глобальні проблеми сучасності та підліток.
42. Охарактеризувати структуру особистості.
43. Розкрити вплив спадкових факторів на розвиток дитини.
44. Розкрити сутність засвоєння дитиною соціальних ролей у процесі її розвитку.
45. Окреслити соціально-демографічний портрет сучасної молоді.
46. Розкрити значення спадковості, середовища в розвитку особистості.

47. Окреслити теоретичні проблеми соціалізуючого процесу в школі.
48. Охарактеризувати міждисциплінарні засади процесу соціалізації особистості.
49. Проаналізувати суть виховання і стихійної соціалізації.
50. Охарактеризувати складові компоненти виховання.
51. Охарактеризувати особисту соціалізацію від народження до даного вікового періоду (з аналізом агентів, механізмів, способів, інститутів соціалізації).

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ З КУРСУ “ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ”, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА МОДУЛЬ II

1. Проаналізувати вплив сім'ї на соціалізацію людини в різних вікових етапах.
2. На прикладі конкретної сім'ї виявіть шляхи її взаємодії з іншими мікрофакторами соціалізації.
3. Охарактеризувати власний мікросоціум. Сформулювати проблеми, що вимагають соціально-педагогічного вирішення, характерні для різних членів цього мікросоціуму.
4. Розкрити суть впливу групи ровесників на товариша.
5. Окреслити роль виховних організацій у соціалізації людини та тенденції їх розвитку.
6. Охарактеризувати роль релігійних організацій у соціалізації людини.
7. Проаналізувати суспільно-політичні погляди стосовно значення сімейного виховання на різних етапах розвитку нашої держави.
8. Охарактеризувати зарубіжний досвід роботи з сім'єю.
9. Розкрити суть класифікації неблагополучних сімей.
10. Розкрити суть поняття “благополучна сім'я” з погляду соціально-педагогічної діяльності.
11. Проаналізувати діяльність церкви як інституту соціалізації.
12. Розкрити суть виховання та стихійної соціалізації.
13. Здійснити історичний аналіз процесу виховання.
14. Окреслити складові компоненти процесу виховання.
15. Охарактеризувати тенденції впливу ЗМІ на життя і розвиток людини.
16. Охарактеризувати суть поняття “субкультура”, розкрийте її значення у процесі соціалізації особистості.
17. Охарактеризувати особливості підлітково-юнацької субкультури у Вашому місті.
18. Здійснити порівняльний аналіз сіл, селищ, міст з позиції можливостей соціалізації людини.
19. Охарактеризувати позитивні й негативні можливості соціалізації в місті, де проживаєте.

20. Проаналізувати взаємозв'язок між мікро- і мезофакторами соціалізації.
21. Охарактеризувати основні елементи та форми національних традицій виховання.
22. Окреслити основні історичні етапи розвитку взаємовідносин між державою та церквою.
23. Розкрити сутність етнокультурних основ як засобу соціалізації.
24. Охарактеризувати позитивні й негативні тенденції засобів масової інформації в Україні.
25. Розкрити роль субкультури у процесі соціалізації особистості.
26. Виокремити риси, які характеризують країну як макрофактор соціалізації.
27. Охарактеризувати вплив етносу на соціалізацію людини.
28. Проаналізувати відомі етнічні стереотипи та їх вплив на соціалізацію особистості.
29. На прикладі міжетнічного конфлікту показати роль етносу в соціалізації людини.
30. Розкрити значення суспільства як фактора соціалізації.
31. Проаналізувати проблеми соціалізації в сучасному українському суспільстві через зміну його структури.
32. Охарактеризувати вплив звичаїв, обрядів, ритуалів на соціалізацію особистості.
33. Проаналізувати вплив національної ідеї на соціалізацію людини.
34. Охарактеризувати менталітет як чинник процесу соціалізації.
35. Охарактеризувати рідну мову як чинник процесу соціалізації особистості.
36. Окреслити взаємодію суспільства й держави у процесі соціалізації підрастаючого покоління в Україні.
37. Охарактеризувати країну в контексті процесу соціалізації.
38. Розкрити сутність етнічно культурних основ процесу соціалізації особистості.
39. Розглянути суспільство як макрофактор процесу соціалізації особистості.
40. Охарактеризувати державу як чинник процесу соціалізації особистості.
41. Розкрити соціалізуюче значення космосу.
42. Охарактеризувати Планету як чинника процесу соціалізації особистості.

43. Розкрити проблему людини як жертви несприятливих умов процесу соціалізації особистості.
44. Охарактеризувати об'єктивні фактори перетворення людини в жертву несприятливих умов соціалізації.
45. Охарактеризувати суб'єктивні фактори перетворення людини в жертву несприятливих умов соціалізації суспільства через зміну його структури.
46. Розкрити суть поняття “делінквентна поведінка” як прояв негативної соціалізації.
47. Охарактеризувати вплив звичаїв, обрядів, ритуалів на соціалізацію особистості.
48. Охарактеризувати сутність політичної соціалізації.
49. Проаналізувати концепції політичної соціалізації.
50. Розкрити сучасні підходи до теорії психоаналітичної соціалізації.
51. Розглянути стадії процесу соціалізації.
52. Охарактеризувати фактори та агенти політичної соціалізації.
53. Проаналізувати форми політичної соціалізації.
54. Розкрити суть економічної соціалізації як психологічного феномена.
55. Проаналізувати економічну соціалізацію з позиції практичних досліджень.
56. Розкрити складові процесу економічної соціалізації.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностика адаптивних здібностей до стресу

Проведення обстеження

Тестування проводиться індивідуально чи у формі групового обстеження з використанням тексту опитувальника та спеціального бланка для відповідей досліджуваного. Процедура займає близько 30 хвилин.

Результати обробляються за допомогою заздалегідь виготовлених “ключів” на заповнений бланк із відповідями. За допомогою підсумовування підраховуються значення основних шкал АС.

Опитувальник АС призначений для діагностики здібностей успішної адаптації в умовах стресу. Він включає коротку інструкцію і 143 пункти. Містить 9 шкал, одна з яких шкала неправди. Шкала неправди включає 15 пунктів, а субшкали, які об’єктивують складові адаптивних здібностей до стресу, – по 16 пунктів на кожну. Досліджуваному пропонується наступна інструкція: “Опитувальник містить ряд тверджень, що стосуються вашої поведінки, станів, темпераменту й характеру. Можливі два варіанти відповідей: “Так” (+) чи “Ні” (–). Якщо ви згодні з твердженням, відповідайте Так”, якщо не згодні – “Ні”. Залишати твердження без відповіді та відповідати інакше, ніж “Так” чи “Ні”, неможна. Не роздумуйте довго, важлива ваша перша реакція, тому що тут не може бути правильних і неправильних відповідей. Опитувальник не призначений для перевірки ваших знань і розумових здібностей”.

Шкали опитувальника.

1. Шкала неправди “Н” (15 пунктів).
2. Шкала оптимістичності “Оп” (16 пунктів).
3. Шкала соціальної підтримки “СП” (16 пунктів).
4. Шкала адаптивного мислення “АМ” (16 пунктів).
5. Шкала адаптивного сну і сновидінь “СС” (16 пунктів).
6. Шкала впевненості в собі “Вп”: (16 пунктів).
7. Шкала управління психофізіологічним станом “УПФС” (16 пунктів).
8. Шкала соматичної регуляції “СР” (16 пунктів).
9. Шкала самоорганізації часу життя “СЧЖ” (16 пунктів).

Текст опитувальника адаптивності до стресу (АС).

1. Я майже щодня думаю про те, наскільки кращим було б моє життя, якби мене не переслідували невдачі.
2. Часом мені в голову приходять такі думки, що про них краще не розповідати.
3. Друзі запрошують мене в гості не так часто, як мені хотілося б.

4. Коли мені треба виконати багато справ до визначеного терміну, я витрачаю чимало часу, думаючи про це, замість того, щоб почати їх робити.
5. Я часто погано сплю через занепокоєння.
6. Я часто втрачаю впевненість у своїх силах.
7. Я постійно знаходжуся в напруженому стані.
8. У мене гарний апетит.
9. Коли мені необхідно зробити багато важливих справ, пишу план і дотримуюсь його.
10. Іноді без явної причини почуваюся пригніченим, нещасливим.
11. Іноді мені хочеться сваритися з оточуючими.
12. Більшість людей рідко відчують себе самотніми.
13. Коли зі мною відбувається щось приємне, думаю про те, що тепер трапиться щось погане.
14. У мене переривчастий і неспокійний сон.
15. Вважаю, що більшість людей більше упевнені й наполегливі, ніж я.
16. Довгий час у мене пригнічений настрій, і я нічого не можу з цим подіяти.
17. Моя фізична працездатність не гірша, ніж була раніше.
18. Часом я виснажую себе тим, що беруся за багато справ одночасно.
19. Мені здається, що у своєму житті я дуже багато чого робив неправильно.
20. Я інколи говорю неправду.
21. Як і завжди, зараз справжніх друзів знайти легко.
22. Якщо мене щось сильно злякало, думки про це ще довго повертаються до мене.
23. Мене часто турбують кошмарні сновидіння.
24. Якщо мені пропонують товар, який зовсім не підходить, мені дуже важко сказати "ні".
25. Часто в мене бувають періоди такого сильного занепокоєння, коли я не можу довго всидіти на одному місці.
26. Моє фізичне здоров'я не гірше, ніж у більшості моїх знайомих.
27. Я не можу визначитися, за які справи варто братися в першу чергу, а за які в другу.
28. Мені здається, що інші нерідко сміються з мене.
29. Я не кожного дня читаю передові статті у пресі.
30. Кожна людина завжди може знайти друзів, якщо вона товариська.
31. Я проводжу набагато більше часу, перебираючи свої невдачі, ніж згадуючи про свої успіхи.
32. У мене часто бувають неприємні і загадкові сновидіння.
33. Мені важко зробити комплімент привабливим особам протилежної статі.
34. Майже весь час я відчуваю тривогу через когось чи через щось.
35. Останні кілька років моє самопочуття переважно добре.
36. Усі важливі справи я майже завжди роблю в останній момент.
37. Я вважаю, що в мене достатньо підстав бути не дуже задоволеним своєю долею.
38. Іноді я буваю сердитим.
39. Світ, у якому ми живемо, у цілому – дружелюбне місце.

40. Навіть найменші ознаки несхвалення з боку навколишніх роздратовують мене.
41. У мене бувають періоди, коли тривога позбавляє сну.
42. Я не намагаюсь ставити питання з побоювання потрапити в незручну ситуацію.
43. Часто мені здається, що моя нервова система розхиталася, і я можу втратити рівновагу.
44. У мене досить постійна вага.
45. Я не встигаю вчасно виконати роботу.
46. Іноді здається, що я взагалі ні на що не здатний.
47. Іноді відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.
48. Зараз існує мало надійних зв'язків між людьми.
49. Коли передімною стоїть складна задача, намагаюся сам себе підбадьорити, щоб справитися з нею.
50. Часом стаю таким збудженим, що важко заснути.
51. Я впевнений у собі.
52. Буває, що, розлютившись, втрачаю контроль над собою.
53. Велику частину часу почуваю загальну слабкість.
54. Мені майже завжди бракує часу на відпочинок та особисті стосунки.
55. Часто в мене буває такий настрій, що не хочу нічого ні бачити, ні чути.
56. Іноді, коли погано себе почуваю, буваю дратівливим.
57. Люди за своєю природою дружелюбні та готові завжди допомогти.
58. Мені часто приходять у голову думки про минулі невдачі.
59. Мене часто не бере сон від того, що мучать різні думки.
60. Мені часто важко відповісти "ні".
61. Нерви в мене бувають занадто напруженими.
62. У мене рідко бувають сильні серцебиття та задишка.
63. Я постійно поспішаю.
64. Часто сумніваюся, чи дійсно цікаво моїм співрозмовникам те, що говорю.
65. Мої манери за столом у себе вдома не такі гарні, як у гостях.
66. У мене не виходить відвідувати друзів так часто, як мені хотілося б.
67. Я не турбуюся про те, що я не в силах змінити.
68. Я страждаю безсонням.
69. Мені не вистачає впевненості в собі.
70. У напружених ситуаціях у мене часто бувають приступи тремтіння.
71. Звичайно, мої руки і ноги досить теплі.
72. Я намагаюся одночасно робити занадто багато справ.
73. Я хвилююся та переживаю навіть при думці про можливу невдачу.
74. Я переходжу вулицю в неналежному місці, коли впевнений, що мене не помітить міліціонер.
75. Мені здається, що мене ніхто не розуміє.
76. Якщо мені треба зробити щось неприємне, думаю про позитивну сторону цієї справи та намагаюся справитися щонайкраще.
77. Уранці прокидаюся свіжим і відпочившим.
78. Коли мені роблять компліменти, гублюся.

79. Певні дрібниці постійно дратують мене.
80. Мій шлунок сильно турбує мене.
81. Мені ніколи займатися важливими справами.
82. Іноді думаю, що краще б не народитися на світ, як тільки уявлю, скільки всяких неприємностей, можливо, прийдеться випробувати в житті.
83. У грі мені приємніше виграти, ніж програти.
84. Мені бракує спілкування з близькими людьми.
85. Після іспиту мені завжди здається, що я відповів гірше, ніж було насправді.
86. Я часто бачу один і той самий страшний сон.
87. Я без затримки й сорому можу висловлювати свою думку.
88. Мені нелегко стримувати свій гнів.
89. Я, як правило, повний енергії та працездатності.
90. На початку робочого дня резервую час для підготовчої роботи, планування.
91. У мене досить часто змінюється настрій.
92. Мені подобається мати відомих людей серед моїх знайомих, тому що це підвищує мій престиж.
93. Я почуваюся ізольованим від інших.
94. Коли зі мною відбувається щось неприємне, намагаюся більше не думати про це.
95. Я добре висипаюся ночами.
96. Я абсолютно впевнений у собі.
97. Я легко відновлююся після важкого робочого дня.
98. Я абсолютно здоровий фізично.
99. Я завжди планую свій час.
100. Мені буває незручно веселитися на вечірці, навіть якщо всі інші це роблять.
101. Не всі, кого знаю, мені подобаються.
102. Моя родина завжди мене підтримує у важкі хвилини.
103. Я довго думаю над своїми помилками, навіть коли нічого вже не можу змінити.
104. Я часто прокидаюся від раптового страху.
105. Я часто відчуваю невпевненість у своїх здібностях, очікую невдачу, провал.
106. Мені неважко зняти свою втому чи роздратування.
107. Мене часто турбують головні болі.
108. Я завжди встигаю виконувати все вчасно.
109. Мені важко підтримувати розмову з людьми, з якими я щойно познайомився.
110. Іноді я пліткую.
111. Велику частину часу почуваюся самотнім, навіть знаходячись серед людей.
112. Згадуючи своє життя, волію думати більше про приємне, ніж про неприємне.
113. Я засинаю дуже важко.
114. Коли мене просять що-небудь зробити, обов'язково уточнюю, навіщо це.
115. Я часто помічаю за собою, що тривожуся.
116. Моє статеве життя задовільне.
117. Як правило, я складаю список справ, які треба виконати.
118. Коли мені нудно, намагаюся влаштувати що-небудь веселе.

119. Іноді даю позитивну оцінку людям, про яких знаю дуже мало.
120. Члени моєї родини майже завжди розуміють мене.
121. Зіштовхуючись із новою ситуацією, увесь час думаю про її найгірший результат.
122. Уранці прокидаюся неохоче.
123. Я відчуваю нерішучість, коли потрібно зробити важливий дзвінок.
124. Мені важко себе стримувати, коли знаходжуся у збудженому стані.
125. У мене рідко що-небудь болить.
126. Я вмію сказати “ні”, коли хтось зазіхає на мій час.
127. Моя зовнішність ніколи не викликає в мене занепокоєння.
128. Буває, що я сміюся з приводу вільного (непристойного) жарту.
129. У моїй родині є люди, які мене не розуміють.
130. Зіштовхуючись із новими проблемами, завжди ретельно продумую, як буду їх вирішувати.
131. Здебільшого я засинаю без тривожних думок.
132. Люди вважають мене впевненою в собі людиною.
133. Я важко все переживаю і нічого не можу з цим зробити.
134. У мене часто пересихає в роті.
135. Я направляю свою активність таким чином, щоб мати час для зосередження на життєво важливих проблемах.
136. Зіпсований настрій мені завжди легко виправити чим-небудь цікавим.
137. Серед членів моєї родини є люди, на яких я можу покластися у важку хвилину.
138. Коли зі мною трапляється невдача, це нагадує про все, що мені не вдалося в моєму житті, і мені стає ще гірше.
139. Мені хочеться спати вдень, а вночі страждаю від безсоння.
140. Я завжди висловлюю свою думку.
141. Мене важко вивести з себе чи розсердити.
142. У мене відсутні які-небудь неприємні фізичні відчуття, що заважають у роботі.
143. У своїх справах завжди визначаю те, що потрібно зробити в першу чергу.

КЛЮЧ

10. Шкала неправди “Н” (max. 15)

Відповідь “Так”: —

Відповідь “Ні”: 2, 11, 20, 29, 38, 47, 56, 65, 74, 83, 92, 101, 110, 119, 128.

11. Шкала оптимістичності “Оп” (max. 16)

Відповідь “Так”: 118, 127, 136;

Відповідь “Ні”: 1, 10, 19, 28, 37, 46, 55, 64, 73, 82, 91, 100, 109.

12. Шкала соціальної підтримки “СП” (max. 16)

Відповідь “Так”: 12, 21, 30, 39, 57, 102, 120, 137;

Відповідь “Ні”: 3, 48, 66, 75, 84, 93, 111, 129.

13. Шкала адаптивного мислення “АМ” (max. 16)

Відповідь “Так”: 49, 67, 76, 94, 112, 130;

Відповідь “Ні”: 4, 13, 22, 31, 40, 58, 85, 103, 121, 138.

14. Шкала сну і сновидінь “СС” (max. 16)

Відповідь “Так”: 77, 95, 131;

Відповідь “Ні”: 5, 14, 23, 32, 41, 50, 59, 68, 86, 104, 113, 122, 139.

15. Шкала впевненості в собі “Вп” (max. 16)

Відповідь “Так”: 51, 87, 96, 114, 132, 140;

Відповідь “Ні”: 6, 15, 24, 33, 42, 60, 69, 78, 105, 123.

16. Шкала управління психофізіологічним станом “УПФС” (max. 16)

Відповідь “Так”: 97, 106, 115, 141;

Відповідь “Ні”: 7, 16, 25, 34, 43, 52, 61, 70, 79, 88, 124, 133.

17. Шкала соматичної регуляції “СР” (max. 16)

Відповідь “Так”: 8, 17, 26, 35, 44, 62, 71, 89, 98, 116, 125, 142;

Відповідь “Ні”: 53, 80, 107, 134.

18. Шкала самоорганізації часу життя “СЧЖ” (max. 16)

Відповідь “Так”: 9, 90, 99, 108, 117, 126, 135, 143;

Відповідь “Ні”: 18, 27, 36, 45, 54, 63, 72, 81.

Інтерпретація

Шкала неправди (Н) Виявляє тенденцію досліджуваного подати себе в можливо більш вигідному контексті, продемонструвавши суворе дотримання соціальних норм. Високі показники за шкалою неправди (вище 10 с. б.) указують на навмисне прагнення прикрасити себе “показати себе якнайкраще”. Підвищення показників “Н” у межах 8–10 с. б. часто зустрічається в осіб примітивного психічного складу з недостатнім само розумінням і низькими адаптативними здібностями. Низькі показники (0–2 с. б.) свідчить про відсутність тенденції прикрасити свої якості. Результати тестування недостовірні, якщо “Н” – 10 с. б. і вище.

Шкала оптимістичності (ОП) Високі оцінки за шкалою (12–16 балів) відображають активність життєвої позиції, високий рівень життєлюбства, почуття гумору, високу мотивацію досягнення, яка орієнтована на моторну і мовну активність.

Низькі показники за шкалою оптимістичності (менше 4 с. б.) виявляють зниження рівня оптимізму, життєлюбства, активності, депресивне фарбування настрою, підвищену стомлюваність, астенію, апатію.

Шкала соціальної підтримки (СП) Соціальна підтримка – почуття причетності, прийняття, відчуття того, що тебе люблять, почуття того, що ти потрібний сам по собі, а не тому, що ти можеш щось зробити.

Високі оцінки за шкалою (12–16 балів) свідчать, що у людини є близькі люди, з якою вона може поговорити, розділити свої проблеми, побоювання, труднощі. Соціальна підтримка у вигляді прямого інформування про небажані дії здатна запобігти стресу. Соціальна підтримка корисна також у пост стресових станах, дозволяючи мобілізувати особистісні ресурси та справлятися з емоційними навантаженнями.

Низькі показники за шкалою (0–4 с. б.) свідчать про соціальну ізоляцію, слабку соціальну підтримку, самотність, замкнутість.

Шкала адаптивного мислення (АМ) Високі оцінки за шкалою (12–16 балів) переконують в усвідомленості, самоконтролі, рефлексивності, гнучкості мислення, здатності дистанціюватись від травматичних подій, що приводить до усунення стресової симптоматики.

Низькі показники за шкалою (0–4 с. б.) є показником слабкого усвідомлення та самоконтролю над мисленнєвими процесами. Не адаптивні думки, які виникають самі по собі стають причиною стресових станів.

Шкала сон і сновидіння (СС) Високі оцінки за шкалою (12–16 балів) свідчать про розвинуті навички оптимізації й нормалізації сну, управління, аналізу й усвідомленості сновидінь.

Низькі оцінки за шкалою (0–4 с. б.) є показником дезорганізації сну та сновидінь.

Шкала впевненості у собі (ВП) Високі оцінки за шкалою (12–16 с. б.) показують віру в себе, соціальну сміливість, ініціативність, позитивну самооцінку, відповідальність, соціальну компетентність, здатність до самостверджуваної поведінки.

Низькі оцінки за шкалою (0–4 с. б.) демонструють тривожність, боязкість, сором'язливість, відсутність соціальних навичок, нездатність відкрито висловлювати свої думки й почутті.

Шкала управління психофізіологічним станом (УПФС)

Високі оцінки за шкалою (12–16 с. б.) свідчать про самовладання, здатність до самовідновлення й релаксації, самоконтроль над негативними емоціями сильними імпульсами.

Низькі оцінки за шкалою (0–4 с. б.) є показником нездатності контролювати й регулювати свої стани, невміння розслабитися в напруженій ситуації і зняти стомлення, відсутності самоконтролю над власною емоційною сферою.

Шкала соматичної регуляції (СР)

Високі оцінки за шкалою (12–16 с. б.) свідчать про розвинуті механізми довільної і мимовільної соматичної регуляції, здатності підтримувати оптимальний фізичний стан і здоров'я, розвинуті фізичні якості.

Низькі оцінки за шкалою (0–4 с. б.) потверджують слабе фізичне здоров'я, нездатність підтримувати високу фізичну працездатність.

Шкала самоорганізації часу життя (СЧЖ)

Високі оцінки за шкалою (12–16 с. б.) свідчать про вміння раціонально розпоряджатися часом власного життя, планувати й визначати пріоритети у своїх справах, пунктуальність, здатність не гаяти час.

Низькі оцінки за шкалою (0–4 с. б.) є показником дезорганізації часу власного життя, відсутності навичок планування й управління часом. Такі особи беруться за занадто багато справ, однак мало що з цього виконують вчасно. Це передумови серцевих “хвороб стресу”.

Опитувальник також дозволяє обчислити сумарний індекс адаптивності до стресу. Підсумкові показники вираховуються шляхом підсумовування значень 8 основних субшкал.

$$AC = Op + Sp + Am + Cc + Vp + UPhC + Cp + CCh$$

Максимальне значення узагальненого індексу адаптивності до стресу складає 128 балів.

Рівень розвитку адаптивності до стресу визначається наступним чином:

96–128 с. б. – високий рівень;

64–95 с. б. – виражений (помірний) ;

32–63 с. б. – середній рівень ;

0–31 с. б. – низький рівень;

Аналіз “сирих” балів за окремими шкалами вказує на слабкі ланки або ж компенсаторні можливості в структурі адаптивності до стресу[33, 42–46].

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абсолютизація (лат. *безумовний*) — абстракція найвищого порядку, результатом якої є так звані абсолютні, нічим не зумовлені об’єкти, які існують самі по собі; надання недосяжно високих якостей, значень.

Автентичний (франц. *справжній, дійсний, достеменний, вірогідний*) — тотожний самому собі.

Автономія (грецьк. *сам та закон*) — відносна незалежність, внутрішнє почуття залежності особистості лише від самої себе, здатність певною мірою керувати подіями, які впливають на її власне життя.

Авторитарність (франц. *влада, вплив*) — соціально-психологічна характеристика особистості, яка відображає її прагнення максимально підпорядкувати своєму впливові партнерів по взаємодії та спілкуванню.

Агресія (лат. *кидатися, нападати*) — фізична або вербальна форма поведінки, метою якої є заподіяння комусь шкоди; силовий спосіб розв’язання конфліктів.

Адаптація (лат. *притосування*) — соціальне пристосування, процес або результат процесу, який передбачає гармонійне з точки зору індивідуальних прагнень людини задоволення її потреб, створення умов для здорового, щасливого життя в суспільстві.

Адекватний (лат. *співвимірний, еквівалентний, відповідний, узгоджений*) — відповідний до чогось.

Акомодація, асиміляція (лат. відповідно *притосування та уподібнення, схожість*) — вихідні категорії у теорії швейцарського психолога Ж. Піаже. У них відображено здатність організму, завдяки якій він опановує середовище і водночас пристосовується до нього.

Алгоритм (лат. *програма*) — сукупність правил, спосіб поведінки, система заданих “кроків” для ефективного розв’язання завдань.

Альтруїзм (лат. *інший*) — мотив, що спонукає надавати допомогу іншим, не пов’язаний із свідомими егоїстичними інтересами особистості.

Апомія (грецьк. *відсутність закону, організації*) — стан зруйнованості соціальних норм та моральних цінностей, катастрофа культури.

Антисоціальна особистість – особистість, дії якої спрямовані проти суспільства, існуючих суспільних відносин.

Антропогенеза (грецьк. *людина та виникнення*) — процес виникнення та історико-еволюційного формування фізичного типу людини.

Антропосоціогенеза (грецьк. *людина, соціальність та виникнення*) — взаємозумовлені процеси формування фізичного й соціального типу людини та суспільства.

Архетип (грецьк. *початок та зразок*) — універсальні образи та символи, які притаманні колективній свідомості й які зумовлюють індивідуальні способи почуттів, мислення щодо конкретних об’єктів або ситуацій.

Гендерні ролі — набір очікуваних зразків поведінки (норм) залежно від

чоловічої або жіночої статі.

Девіант – особа, яка не дотримується існуючих у суспільстві норм поведінки.

Делінквент – особа, яка порушує кримінальне законодавство.

Девіантна поведінка (лат. *відхилення*) – поведінка, яка не узгоджується із соціальними та моральними нормами, не відповідає очікуванням групи чи всього суспільства.

Деіндивідуалізація — втрата самооцінки, небажання її здійснювати, розчинення в масі.

Деперсоналізація — втрата відчуття особистої автентичності, визначеності.

Дискримінація (лат. *розрізнення*) — не виправдано негативна поведінка стосовно групи або окремого її члена.

Егалітарний (франц. *рівний, рівноправний*) — зрівняльовальний; такий, що свідчить про необхідність рівності в розподілі багатства, доходів, життєвих шансів.

Егоїзм (лат. *я, єство*) — мотивація, яка спрямовує поведінку індивіда на покращення власного добробуту без урахування інтересів інших. Протилежна альтруїзму, який має на меті покращення добробуту інших поза особистою вигодою. Себелюбність.

Емпатія (грецьк. *співпереживання*) — здатність особи досягнути емоційний стан іншої людини, проникнення в переживання іншої людини шляхом внутрішнього відчуття. Здатність співпереживати через ототожнення з емоційним станом іншої особи.

Ендогенний (грецьк. *внутрішнього походження*) — зумовлений внутрішніми причинами.

Ергономіка (грецьк. *робота та закон*) — інтегративна наука, яка вивчає закономірності особливостей людини та засобів виробництва. Виникла на стику технічних наук і психології, фізіології та гігієни праці.

Еталонна група (референтна група) (франц. *зразок, мірило*) — група, система поглядів якої використовується діючою особою як система еталонів.

Етноцентризм (грецьк. *племінний, народний* та лат. *центр*) — переконання у зверхності, вищості власної етнічної та культурної групи, відповідно зневага до інших груп.

Задатки — природжені анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, мозку, що становлять природне підґрунтя розвитку здібностей.

Ідеал (грецьк. *ідея*) — взірць досконалості, образ бажаного та уявлюваного майбутнього. Ідеал об'єднує ціннісні орієнтації, життєві принципи та плани, рівень домагань, задуми та вчинки в цілісну лінію осмисленої поведінки, життєвого шляху людини.

Ідентифікація (лат. *ототожнення*) — процес, завдяки якому дитина присвоює характеристики “іншого”.

Ізоляція (франц. *відособлення*) — почуття соціального спустошення і безнадії, яке виникає внаслідок нездатності досягати соціальних, інтимних контактів.

Індивід (лат. *неподільне*) — людина як окрема природна істота, представник виду, носій індивідуально своєрідних рис. Найістотніші характеристики індивіда — цілісність психофізичної організації, стійкість у взаємодії із зовнішнім світом.

Інтерація (франц. *взаємодія*) — характеристика діяльності, в якій беруть участь два або більше суб'єктів.

Інтеріоризація (лат. *перетворювання*) — процес перетворення зовнішніх, реальних дій з предметами на внутрішні ідеальні дії, перетворення об'єктивних змістів на суб'єктивні смисли.

Кваліфікація (лат. *якість, робити*) — щабель професійної підготовленості.

Когнітивний дисонанс — напруження, яке переживає людина, відчуваючи несумісність кількох фрагментів знань.

Колективізм — концепція, яка надає вищості груповим цілям та інтересам над особистісними.

Компетентність (лат. *відповідність, здатність*) — психосоціальна якість, яка означає силу й упевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та корисності. Компетентність сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням.

Комплекс меншовартості — глибоке всеохоплююче почуття власної неповноцінності порівняно з іншими людьми. Часто супроводжується дефективними, помилковими установками і поведінкою.

Комунікабельність (лат. *повідомляю*) — риса особистості, яка відображає її здатність до спілкування з іншими людьми.

Конфлікт (лат. *зіткнення*) — несумісність дій та цілей агентів взаємодії.

Конформізм (лат. *подібність, схожість*) — зміна поведінки або переконань під впливом реального чи уявного тиску групи.

Коригування педагогічне (лат. *виправлення, поліпшення*) — подолання чи послаблення порушень, вад психічного, фізичного або соціального розвитку дітей.

Креативний (лат. *такий, що створює*) — творчий.

Латентний (лат. *прихований, невидимий*) — такий, що ще не має зовнішніх видимих проявів.

Лідерство (англ. *провідний, керівник*) — процес, у ході якого певні члени групи здійснюють мотивування діяльності всієї групи, ведуть її за собою.

Лонгітюд — наукове дослідження процесу, який відбувається впродовж тривалого часу (антропологічне, соціологічне тощо).

Маргінальність (лат. *край, кордон*) — пограничний стан особистості стосовно будь-якої спільноти, який справляє вплив на її психіку та спосіб життя.

Молодь — соціально-демографічна група, яка має специфічні соціальні та психологічні риси, переживає період становлення соціальної зрілості, входження й адаптацію до світу дорослих, до майбутнього його становлення.

Мотивація (франц. *спонука*) — спонукання, яке спричиняє активність організму й визначає її спрямованість.

Навички — автоматизовані дії, що формуються повторенням і характеризуються високою мірою засвоєння, не потребують регулювання та контролю. Навички є необхідними компонентами вмінь.

Намір — рішення людини виконати певну дію й домогтися певного результату.

Національна самоідентифікація — складова процесу формування соціальної визначеності та самовизначеності особистості, пов'язана з формуванням суспільних відносин особистості в структурі етносу, становленням відповідних мотивацій, цінностей, життєвих орієнтирів, ідеалів та норм, почуттів, світогляду, самосвідомості.

Нігілізм (лат. *ніщо*) — заперечення усталених суспільних норм, ідеалів, принципів, авторитетів, традицій тощо. Нігілізм — психологічна риса важковиховуваних дітей.

Об'єктивність — незалежність від суб'єкта, характеристика людської діяльності та пов'язаних з нею явищ, яка наголошує на їх зумовленості зовнішньою, незалежною від волі та почуттів людини реальністю.

Онтогенеза (грецьк. *зародження, розвиток*) — індивідуальний розвиток організму, сукупність послідовних морфологічних, фізіологічних та біохімічних перетворень, що відбувається в організмі з моменту його зародження до смерті; розвиток людського індивіда в соціальних вимірах його буття.

Особистість — індивід як суб'єкт суспільних відносин та свідомої діяльності. Особистість характеризується активністю, мотивацією досягнення, цілеспрямованістю.

Педагогічна культура — органічна складова культури суспільства, характеризує соціально-історичні особливості організації педагогічних відносин та діяльності у спільноті.

Пенітенціарна система (лат. *покаянний, виправний*) — система виправних закладів.

Персоналізм (лат. *персона, особистість*) — напрям сучасної філософії, який визнає особистість первинною творчою реальністю та вищою духовною цінністю, а світ загалом — проявом творчої активності верховної особистості — Бога.

Персоніфікація (лат. *особистість, особа та робити*) — часткова ідентифікація себе з іншими, усвідомлення і відчуття власної індивідуальності та унікальності, відкриття особистістю самої себе.

Покликання — життєве призначення та спрямування людини, що надає доцільності, осмисленості та перспективності її діяльності.

Потенція (лат. *можливість*) — наявність сил та можливостей для будь-якої дії, діяльності, реалізації чогось.

Потяг — стан організму, в якому безпосередньо виявляються чуттєві потреби. Потяг динамізує поведінку людини, є джерелом її активності.

Прагматизм (грецьк. *діло, справа*) — філософське вчення, яке визнає істинним тільки те, що дає практичні корисні результати.

Проекція (лат. *кидання вперед*) — спосіб сприйняття, за якого партнерові по спілкуванню приписують власні чесноти та вади.

Просоціальна поведінка — позитивна, соціально корисна поведінка, протилежність антисоціальної поведінки.

Професійна мобільність — здатність змінювати різновид праці, переключатися на інші різновиди діяльності.

Професійне самовизначення — процес прийняття особистістю рішення щодо вибору різновиду майбутньої трудової діяльності.

Раціоналізація (лат. *розумно обґрунтований*) — захисний психологічний механізм, який дозволяє індивіду віднаходити правдоподібне виправдання власної поведінки, привнесення логічного начала.

Рефлексія (лат. *відображення*) — відтворення внутрішнього світу завдяки проникненню в цей світ; розмірковування; щабель самосвідомості.

Розвиток особистості — процес формування особистості як суспільної якості індивіда завдяки навчанню, вихованню та соціалізації.

Роль — набір норм, які визначають способи та правила поведінки людей, що мають ту чи ту соціальну позицію, статус, функції.

Самоповага — всеохоплювальна самооцінка людини, яка базується на почутті власної гідності.

Самопрезентація (лат. *подання*) — акт самовираження та поведінки, спрямований на те, щоб створити добре враження, узгодження з ідеалами інших значимих людей.

Самосвідомість — стан, за якого свідомість людини фіксується на ній самій; духовний образ самого себе.

Світогляд — інтеграція досвіду, знань та самосвідомості в ціннісну картину світу, що зумовлює життєву орієнтацію людини, її ставлення до дійсності та самої себе. Світогляд є формою духовно-практичного опанування світу, своєрідною духовною призмою, що визначає життєву позицію особистості.

Скептицизм (грецьк. *той, що розглядає, досліджує, сумнівається*) — психологічний стан людини, не впевненої у комусь або чомусь; позиція людини, що сумнівається; філософський напрям, який характеризується сумнівами в існуванні будь-якого надійного критерію істини.

Соціальна фасилітація — тенденція, яка зумовлює людей краще виконувати знайомі та нескладні завдання в присутності інших.

Соціальний (лат. “socialis” — спільний, суспільний) — усе те, що

пов'язане зі спільним життям людей, різними формами їх спілкування та взаємодії.

Соціальне середовище – сукупність соціальних умов життєдіяльності людини, які впливають на її свідомість і поведінку.

Соціальне виховання – процес, спрямований на розвиток, формування та зміну особистості; педагогічно орієнтована і доцільна система сприяння особистості в оптимальній реалізації здібностей і можливостей у суспільстві.

Соціалізація – процес становлення особистості на основі засвоєння нею цінностей, норм, настанов, зразків поведінки, притаманних певному суспільству, соціальній спільноті, групі.

Соціальний статус (лат. стан, положення) — становище особистості в суспільстві, яке встановлюється в термінах прав, обов'язків, привілеїв та свобод, які вона отримує завдяки своєму становищу.

Соціальна адаптація – процес активного пристосування особистості до умов соціального середовища; різновид взаємодії особистості з соціальним середовищем.

Соціальна дезадаптація – процес втрати особистістю чи несформованість у неї соціально значущих якостей, що гальмують успішне пристосування до умов соціального середовища.

Стереотип (соціальний) (грецьк. *твердий* та *відбиток*) — схематичний, стандартизований образ соціального об'єкта, явища, найчастіше емоційно забарвлений і достатньо стійкий.

Стратифікація соціальна (лат. *верства* та *робити*) — система ознак та критеріїв соціального розшарування, нерівності в суспільстві, соціальна структура суспільства.

Суб'єктивність — залежність від суб'єкта, характеристика людської діяльності, яка наголошує на її залежності від особистісних, суб'єктивних феноменів.

Творчість — діяльність, результатом якої є створення якісно нових матеріальних благ та духовних цінностей. Вона має психологічний аспект і передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, знань та вмінь, завдяки яким створюється продукт, що характеризується новизною та оригінальністю.

Толерантність (лат. *терплячий*) — терпимість до чужих думок, ідей, вірувань, учинків.

Тяглість культури — культурно-історична спадковість, неперервність культурного життя.

Установка — стан готовності до певної активності, спрямованої на задоволення тієї чи тієї потреби. Психологічний стан суб'єкта, породжений зорієнтованістю на мету та готовністю до дії. Сприятлива або несприятлива оцінювальна реакція на будь-що або будь-кого, яка виражається в почуттях, судженнях, враженнях, цілеспрямованій поведінці.

Фобії (грецьк. *страх*) — нав'язливі стани страху, побоювань.

Фрустрація (лат. *обман, невдача, марне сподівання*) — блокування цілеспрямованої поведінки та пов'язані з ним негативні почуття — досади, гніву, жалю, ненависті, розпачу тощо.

“Я-ідентичність” — сукупність уявлень про себе, які дають можливість відчувати власну унікальність та автентичність.

“Я-концепція” — відносно стійка, усвідомлена система уявлень індивіда про самого себе, на ґрунті якої він вибудовує взаємодію з іншими людьми.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА: [8, 11, 23, 38, 41, 46, 48]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аза Л. Воспитание как философско-социологическая проблема. – К.: Наукова думка, 1993. – 129 с.
2. Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть. – К.: УДЦССМ, 2001. – 344 с.
3. Андреева Г. Семейная психология. – СПб.: Речь, 2005. – 244 с.
4. Андреева Г. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 375 с.
5. Асламов А. Психология личности. – М.: Московск. ун-ет, 1990. – 367 с.
6. Архипова С., Майборода Г. Соціальна педагогіка: Навчально-методичний посібник. – Черкаси-Ужгород: Мистецька, 2002. – 268 с.
7. Бурим О. Образовательное пространство как фактор социализации школьника // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 38–40.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Бусел. – К.: Перун, 2001. – 1440 с.
9. Волкова Н. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія. – 576 с.

10. Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: Оберіг, 1993. – 598 с.
11. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
12. Геллер Г. Формирование защищённости личности школьника как аспект педагогики // Вісник НТУУ. – 2002. – Вип. 2. – С. 95–99.
13. Гущина Т. Соціалізація та соціальна зрілість особистості // Тезиси докладов Международной конференции по педагогике ненасилия. – СПб, 1994. – С. 100–102.
14. Ентоні Д. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1995. – 223 с.
15. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / За заг. ред. Н. Гаврик. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
16. Єрмаков І. Образ школи у контексті життєтворчості особистості // Імідж школи на порозі ХХІ ст.: У 2 ч. – К., 1998. – Ч. 1. – С. 7–25.
17. Зверєва М. Основні напрями реформування середньої школи Франції в галузі професійної соціалізації учнів // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 2. – С. 87–92.
18. Зозуляк Р. Процес соціалізації особистості: ретроспективний аналіз // Джерела. – 2006. – № 3–4. – С. 23–27.
19. Иовайша Л. Проблемы профессиональной ориентации школьников. – М.: Педагогика, 1983. – 128 с.
20. Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. – К.: УДЦССМ, 2001. – 220 с.
21. Карпенко О. Професійне становлення соціального працівника: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЦССМ, 2004. – 164 с.
22. Коваль Л., Зверєва І., Хлебик С. Соціальна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
23. Ковбас Б., Костів В. Основи родинних взаємин / Родинна педагогіка: У 3 т. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – Т. 1. – 288 с.
24. Крайніков Е. Психологія розвитку: Словник–довідник. – К.: Арістей, 2004. – 260 с.
25. Красновський В. Глобальні системи сучасності і підліток: фактори взаємодії // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 28–32.
26. Курляк І. Соціальна педагогіка. – Львів: Норма, 2003. – 112 с.
27. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.

28. Лукашевич М. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 112 с.
29. Максименко С. Структура особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 12. – С. 1–11.
30. Мацейків Т. Українські народні традиції виховання дітей і молоді // Людина і світ. – 1995. – Вересень. – С. 26–36.
31. Москаленко В. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
32. Москаленко В. Екологічна соціалізація особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 8. – С. 1–10.
33. Мудрик А. Введение в социальную педагогику: Учеб. пособ. – М.: Ин. практ. психологии, 1997. – 365 с.
34. Мустафаева Ф. Основы социальной педагогики: Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академический проект, 2002. – 416 с.
35. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. – К.: Либідь, 2004. – Кн. 1. – 576 с.
36. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А. Капської. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
37. Психология развивающейся личности / Под ред. Д. Райгородского. – М.: Педагогика, 1987. – 238 с.
38. Пахомова О. Розвиток соціальності особистості як соціально-педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 4–9.
39. Педагогічний словник для молодих батьків. – К.: ДЦССМ, 2003. – 348 с.
40. Пенішкевич О., Тимчук Л. Соціальна педагогіка: Модульна технологія вивчення навчального курсу: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2007. – 336 с.
41. Печенко І. Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві як предмет науково-педагогічного дослідження // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 10–17.
42. Психологический словарь / Под ред. В. Зинченко, Б. Мещерякова. – М.: Педагогика-Пресс, 1999. – 440 с.
43. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей / За ред. В. Костіва. – Івано-Франківськ: Плай, 1995. – 48 с.
44. Розов В. Психологічна діагностика адаптивних здібностей до стресу // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 11. – С. 41–47.

45. Розум С. Психология социализации и социальной адаптации человека. – СПб.: Речь, 2006. – 365 с.
46. Савченко С. Социализация студенческой молодёжи в условиях регионального образовательного пространства. – Луганськ: Альма Матер, 2003. – 406 с.
47. Середюк О. Змістовий аналіз виховання учнів як педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2003. – № 3. – С. 32–37.
48. Словник іншомовних слів / Уклад. С. Морозов, Л. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.
49. Соціально-економічний портрет молоді Івано-Франківщини (1991–2005 рр.). – Івано-Франківськ: Лілея, 2006. – 63 с.
50. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. – К.: ДЦССМ, 2002. – 536 с.
51. Соціолого-педагогічний словник – За ред. В. Радула. – К.: Екс Об, 2004. – 260 с.
52. Фіцула М. Педагогіка. – К.: Академія, 2000. – 620 с.
53. Харченко С. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 320 с.
54. Циба В. Соціологія особистості: системний підхід. – К.: МАУП, 2000. – 152 с.
55. Шаронов В. Основы социальной антропологии. – СПб.: Лань, 1997. – 188 с.

ЗМІСТ

Вступ	3
Навчально-тематичний план курсу	6
Розподіл тем навчально-тематичного плану курсу за модулями	8
Розділ I. Зміст і джерельна база лекцій	9
Розділ II. Плани семінарських і практичних занять	18
Розділ III. Зміст завдань для самостійної роботи студентів	38
Орієнтовні питання з курсу “Основи соціалізації особистості”, які виносяться на Модуль I	43
Орієнтовні питання з курсу “Основи соціалізації особистості”, які виносяться на Модуль II	46
Додатки	49
Короткий термінологічний словник	56
Список використаних джерел	61